

Szent-Györgyi Albert két érdekes korai cikke

A 23 éves orvosszigorló 1916-ban nyilván nem véletlenül, de nem is „rokonsági alapon” az I. Anatómiai Intézet önálló kutatásra érdemes munkatársa. A „Mathematikai és Természettudományi Értesítő” c. akadémiai kiadvány 1916. évfolyama (miként a többi) orvosi tárgyú dolgozatokat is közölt. Így *Krompecher Ödön* székfoglaló értekezését „Az emlő tömlős megbetegedéseinek és rákjának kóroktanához”, *Lenhossék Mihály* akadémikus „Varratcsontosodás a gyermekkorban”, *Ónodi Adolf* levelező tag „A gégebeidegzés problémái” és *Szent-Györgyi Albert* „Vizsgálatok az üvegtest szerkezetéről” c. dolgozatát.

A vizsgálatokkal — ahogy a bevezetőben olvasható — maga *Lenhossék* professzor bízta meg 1913-ban, mivel *Retzius* 1893-ban megjelent közleménye óta érdemleges előrehaladás nem történt. A fiatal kutató ezüst-gelatinás és celloidines hisztoteknikai eljárással nagyszámban mikroszkopizálta a fajfejlődés különböző fokán álló állatok és különböző korú emberek corpus vitreumát. Megállapította, hogy a canalis hyaloideus létét illetően a tagadó *Wolffrum* és az állító *Stilling* közötti vitában a direkt szövettani vizsgálatok alapján az utóbbinak van igaza.

Szent-Györgyi az ember kifejlődött üvegtestének rostrendszerét nyíl- és homlokirányú metszetekben vizsgálta, s mindkét irányban három-három réteget talált. A sagittális metszetekben egy meridionális kéreg, egy sagittális közbeeső és egy laza, rendszertelen velőréteget talált. A frontális metsze-

tekben is hármat, de mindhármat radier szerkezetűnek. Összefoglaló megállapítása, hogy a corpus vitreumnak egyetlen lényeges alkotó része a finom rosthálózat, s az „üvegest fibrilláris váza egységes, összefüggő rendszert alkot, melyben legfeljebb bizonyos tömörülések szabnak némi koncentrikus és radiaer szerkezetet”.

A másik cikk térben és témában eltérő. Az Esztergomi Népszava 1919-ben közölte *Szent-Györgyi Albert* „Tudomány és szocializmus” c. cikkét. Mi módon kerülhetett oda? — vetődik fel ötvenöt esztendő táguló látószögű távlatából a kérdés. A vidéki lap felelős szerkesztőjének ismerős nevéből volt sejthető, amire a Nobel-díjas nagy magyar tudós levelei szolgáltatnak megbizonyosodást.

„Pál bátyám rövid ideig szerkesztője volt az újságnak, és ő kért meg, hogy írjak egy cikket. Magam Pozsonyban voltam egyetemi asszisztens, és mély benyomást tett rám, hogy a munkásság fel-emelte szavát az egyetem mellett” — emlékezik vissza a nyolcvanegy éves professzor.

Esztergom a *Szent-Györgyi* család fülében ismerősen csengett. Anyai dédapjuk, *Lenhossék Mihály Ignác* e városból indult el főorvosként előbb a pesti, majd a bécsi egyetem élettani katedrájára, hogy végül országos főorvosként zárja be szép ívelésű pályafutását. *Szent-Györgyi Pál* ifjú jogász, amikor főispáni titkárként Esztergomba került. A világháború befejezésekor a Károlyi-kormány megalkulása után nem habozott az új hatalom szolgálatába szegődni. Így bízták rá az Esztergomi Népszava szerkesztését.

A vesztés háború és a várható trianoni döntés közötti határállapotban az együtt élő kis népek elfogult hangadói sokszor számlázták kölcsönösen egymás rovására sebzett önérzetüket. Egy ilyen szerencsétlen összekülönbözés vezetett Pozsonyban az egyetem bezáratásához. A munkásság az egyetem megnyitása mellett foglalt állást, s a fiatal tanársegéd e fölött érzett elégedettségének írásbeli tanúsága ez a cikk — amely egyben politikai állásfoglalás is. Érdemes az 1919. február 28-án megjelent cikk egy részét közölni:

„Azok számára ragadjuk ki azt a kis esetet, akik a szocializmus uralomrajutásától a tudományt féltik. Ne féljenek! A szocializmus legerősebb szövetségese épen a tudomány, hiszen a szocializmus maga is tudomány és avval együtt az emberiség legértékesebb kincse, mely a legerősebb lánc a legtávolabb eső nemzetek között is.

A kapitalista állam képmutatása is pártfogásba vette a tudományt ott, ahol az üzleti érdekeinek megfelelt, de nem átalotta a tudománytól megvont utolsó filléreken ágyúkat, fegyvereket és öldöklő szerszámokat gyártani s a milliókba kerülő hadsereget fenntartani. A szocializmus fegyvergyáraiban majd ágyúk helyett teleszkópok készülnek, melyek kutatják a világmindenség titkait, a puskák helyett mikroszkópok, melyek a betegségek okait keresik, muníció és fojtó gázok helyett új orvosságok készülnek, melyek enyhítik az emberiség közös, nagy szenvedéseit.

A szocialista népek nagy versenyében olyan hadseregek fognak egymással mérkőzni, melynek

tagjai tudósok, természetbúvárok, feltalálók és orvosok.

Ne féltsük hát a tudományt a szocializmustól! A mi nyomunkban támad majd csak igazán az emberiség javát szolgáló tiszta, kapitalista hazugságoktól ment valódi tudomány. Ezek nyújtják a mi fegyvertárunknak a legbecsesebb eszközöket — és minden harcosszereti és gondoza az ő fegyvereit.

Dr. Szent-Györgyi Albert
orvosegyetemi tanársegéd.”

A szó szerinti idézet nem igényel utólagos bele-magyarázásokat.

A felelős szerkesztő, *Szent-Györgyi Pál* nem sokáig maradt Esztergomban. Személyes okokból a felsőbb szervek (maga *Szamuely Tibor*) beleegyezésével hagyta el a várost. A Tanácsköztársaság bukása után — írja *Szent-Györgyi* professzor — vizsgálati fogságba vetették, majd onnan kiszabadulva Bécsbe emigrált. Már egyetemista korában tagja volt a pesti filharmonikus zenekarnak, s az emigrációba magával vitte későbbi kenyérkereső eszközét — a hegedűjét. A bécsi filharmonikus zenekar kíséretével több nagy sikerű hangversenyt adott. Később Németországba került, ahol családot alapított s a Szövetségi Köztársaságban halt meg két évvel ezelőtt.

Szent-Györgyi Albert cikkei érdekes adalékok következetes és gazdag — remélhetőleg még nagyon sokáig le nem zárt — tudós életéhez.

Szállási Árpád